

IVANA GLAVINA*, JOŠKO VUKOSAV**

Stres u policijskoj profesiji

Sažetak

Radom prikazujemo pojam stresa u policiji kroz nekoliko različitih područja. Prije svega, dan je prikaz policijskih stresora podijeljenih u kategorije: stresori vezani za prirodu posla, interpersonalni stresori, organizacijski stresori te obiteljski stresori. Potom su opisane posljedice doživljenog stresa za policajce, također podijeljene u četiri kategorije: fizičke, psihičke, socijalne i organizacijske. Pokazano je da stres itekako negativno utječe na psihičko i fizičko zdravlje policajaca, na njihov socijalni život, ali i da sama organizacija u kojoj policajac radi, trpi veliku štetu. Zaključno, dan je pregled spomenutih mehanizama suočavanja policajaca, koji nažalost često koriste maladaptivne mehanizme poput zloporabe alkohola, emocionalnog udaljavanja od obitelji, pa čak i disocijacije.

Ključne riječi: policija, stres, policijski stres, posljedice stresa, mehanizmi suočavanja.

UVOD

Patterson (1992, prema Chapin i sur., 2008) policijski stres definira kao neravnotežu između onoga što se traži od policajca i onoga što je policajac u mogućnosti ponuditi, u uvjetima koji mogu prouzročiti grozne posljedice.

Policijsko zanimanje se u literaturi navodi kao jedno od najstresnijih zanimanja (Anshel, 2000). Anshel ističe da policajci pate od mnogih fizičkih i psihičkih posljedica stresa jer su, za razliku od većine postojećih profesija, izloženi mnogobrojnim nesvakidašnjim stresorima i traumama. Susreću se s najokrutnijim i najlošijim sadržajima u društvenim odnosima – ubojstvima, silovanjima, pedofilijom, zlostavljanjima itd.

Posljedica stresa, kako općenito, tako i kod policijskog stresa, ima mnogo. Prema Violantiju (2006) mediji i ljudi generalno naglašavaju fizičku opasnost koja proizlazi iz

* Ivana Glavina, asistentica na Visokoj policijskoj školi MUP-a RH, Zagreb.

** dr. sc. Joško Vukosav, profesor visoke škole na Visokoj policijskoj školi MUP-a RH, Zagreb.

policijskog zanimanja, a podcjenjuju psihičku opasnost, odnosno psihičke posljedice. Policajci imaju povećani rizik za razvoj PTSP-a kao i mnogih drugih bolesti, kako psihičkih tako i fizičkih. Naime, kod policijske populacije često se nailazi na komorbiditet depresije i spomenutog PTSP-a. Glede fizičkih bolesti odnosno posljedica stresa, u literaturi se najčešće spominju gastrointestinalni poremećaji, visoki tlak, koronarni poremećaji, debljanje, povećano konzumiranje cigareta i alkohola, rak, dijabetes, kronični umor, bolovi u leđima. Razmotrit ćemo i socijalne i organizacijske posljedice doživljenog stresa u kontekstu policijskog zanimanja.

Zaključno, prikazat ćemo prethodno spomenute mehanizme suočavanja policijskih službenika. Zanimljivo je da se u literaturi uistinu često spominje maladaptivno suočavanje upravo kod policajaca.

Cilj rada je isticanje ozbiljnosti stresa i njegovih posljedica na svakodnevni život i rad policijskih službenika te izražavanje potrebe za poduzimanjem određenih aktivnosti radi prevencije i razrješavanja stresa u policijskoj profesiji.

1. STRESORI U POLICIJI

Mnogi autori u pogledu istraživanja policijskog stresa ističu dvije kategorije odnosno dva glavna izvora stresa – stres koji proizlazi iz sadržaja samog posla i stres koji proizlazi iz organizacije posla (npr. Laufersweiler-Dwyer i Dwyer, 2000; Stephens i Pugmire, 2008). Autor koji je prvi identificirao navedena dva izvora stresa je **Symond**, koji je zapravo jedan od prvih autora modela izvora stresa u policiji i koji je policijski stres opisao kao stres koji proizlazi iz prirode policijskog posla i iz prirode same policije kao organizacije. Jedno od prvih empirijskih istraživanja u svezi modela izvora stresa proveo je Kroes (1974, prema Laufersweiler-Dwyer i Dwyer, 2000). U svom ranom istraživanju ispitao je viđenje stresa u policijskoj struci na oko 100 policajaca. Osim Kroesa, istraživači koji su pridonijeli istraživanju izvora stresa su Stratton, Eisenberg, Reisner i Roberts. **Stratton** (1978, prema Laufersweiler-Dwyer i Dwyer, 2000) dijeli policijske stresore u četiri kategorije:

1. stresori izvan organizacije
2. stresori unutar organizacije
3. stresori koji proizlaze iz prirode posla te
4. individualni stresori.

Pod stresorima izvan organizacije podrazumijeva se nepoštovanje javnosti i medija prema policajcima i sl. (Wells i sur., 2006). **Roberts** (1975, prema Laufersweiler-Dwyer i Dwyer, 2000) ima sličnu podjelu, ali na pet vrsta stresora i to:

1. stresori izvan organizacije
2. stresori unutar organizacije
3. stresori koji proizlaze iz pravosudnog sustava
4. individualni stresori te
5. stresori koji su posljedica prethodno navedenih vrsta stresora.

Fuller (1990, prema Chapin i sur., 2008) dijeli policijske stresore u četiri kategorije:

1. stresori koji proizlaze iz prirode policijskog posla
2. stresori koji proizlaze iz politike odjela
3. stresori vezani za pravni sistem i društvena očekivanja policijskog ponašanja i

4. stresori koji su specifični za svakog policajca.

Eisenberg (1975, prema Laufersweiler-Dwyer i Dwyer, 2000) je pak identificirao preko trideset različitih izvora stresa koje je podijelio u šest kategorija:

1. intraorganizacijski stresori
2. interorganizacijski stresori
3. stresori vezani za funkcioniranje pravosudnog sustava
4. stresori vezani za korisnike policijskih usluga
5. stresori vezani za prirodu policijskog posla i
6. individualni stresori policijskih službenika.

Dalje, **Gombiewski i Kim** (1985, prema Laufersweiler-Dwyer i Dwyer, 2000) navode tri kategorije policijskih stresora:

1. ekstraorganizacijski
2. intraorganizacijski i
3. individualni izvori stresa.

Terry (1981, prema Laufersweiler-Dwyer i Dwyer, 2000) pak iznosi podjelu na dva izvora stresa – stresori vezani za posao i individualni stresori.

U nastojanju davanja potpunog pregleda izvora policijskog stresa **Goolkasin, Gedd** i **DeJong** (1985, prema Laufersweiler-Dwyer i Dwyer, 2000) iznose četiri izvora:

1. stresori unutar posla
2. stresori vezani za funkcioniranje policijskog odjela
3. vanjski stresori koji proizlaze iz pravosudnog sustava i društva općenito i
4. individualni stresori vezani za policajca kao pojedinca.

Dakle, mnogo je autora pokušalo dati potpunu i konačnu listu kategorija policijskih stresora. Laufersweiler-Dwyer i Dwyer (2000) ističu problematiku mnogih starijih istraživanja, prethodno navedenih i u ovome radu. Naime, većina se tih istraživanja bazirala na osobnim opažanjima, intervjuima i iskustvima ili su zaključci doneseni na temelju nepoznatih izvora. Kao reakciju na skepticizam koji se pojavio vezano za mnogobrojne pokušaje identifikacije policijskih stresora, **Spielberger** (1981, prema Laufersweiler-Dwyer i Dwyer, 2000) razvija *upitnik policijskog stresa*. Faktorskom analizom dolazi do tri čimbenika u koje se uklapala većina navedenih stresora. Izvori stresa prema njegovu razmatranju bili su:

1. administrativno-poslovn
2. manjak potpore i
3. fizičko-psihološki.

No i ovo je istraživanje imalo dosta metodoloških problema, stoga je kroz nekoliko pokušaja različitih istraživanja provedeno nekoliko analiza Spielbergerova upitnika. Treća analiza upitnika koju su proveli **Martelli i Martelli** (1988, prema Laufersweiler-Dwyer i Dwyer, 2000) pokazala je da upitnik predstavlja valjanu i pouzdanu mjeru sveukupnog policijskog stresa i pogotovo dvaju izvora stresa: administrativno-organizacijskog i fizičko-psihološkog stresa.

Dalje, **Morash** i sur. (2006) navode da se u pogledu kategoriziranja policijskih stresora u obzir mora uzeti i širi kontekst poput kvalitete života i socijalnog poremećaja u

pojedinin područjima odnosno naseljima, koji također mogu utjecati na stopu kriminala, koji pak može utjecati na policijski stres.

Bez obzira na moguća neslaganja u broju ili nazivu samih kategorija, svi autori više-manje u svojim diobama obuhvaćaju slične kategorije stresora.

1.1. Stresori vezani za prirodu posla

Stresori koji proizlaze iz sadržaja posla podrazumijevaju događaje koji se rutinski događaju u policijskom zanimanju i koji imaju potencijal da psihički i fizički naštete osobama koje im svjedoče (Dowler i Arai, 2008). Ti stresori obuhvaćaju događaje poput upotrebe sile, donošenja kritičnih odluka, kontinuiranog izlaganja ljudima u nevolji, prisustvovanja raznim oblicima nasilja, smrti itd. Violanti i Aron (1994, prema Chapin i sur., 2008) navode pet glavnih stresora vezanih za prirodu posla: ubojstvo osobe tijekom dužnosti, pogibelj partnera, fizički napad na policajca, rad sa zlostavljanom djecom i potjere. Drugi autori kao glavne stresore tog tipa navode smrt partnera, oduzimanje tuđeg života (Coman i Evans, 1991, prema He, Zhao i Ren, 2005), nasilna uhićenja i stravične prizore raznih zločina (Violanti i Aron, 1993, prema He, Zhao i Archbold, 2002).

Chapin i sur. (2008) opisuju trenutačne reakcije policajaca odmah nakon traumatskog događaja. To su: gubitak sna, emocionalno udaljavanje od prijatelja i obitelji, pretjerana budnost i otupljivanje. Zhao, He i Lovrich (2002) ističu da se policajci svakodnevno susreću s najnasilnijim, antisocijalnim i općenito lošim elementima društva. Nerijetko se nalaze u opasnim situacijama koje često dovode do emocionalne iscrpljenosti i stresa zbog zahtjeva s kojima se susreću, a koji često nadmašuju ljudske mogućnosti. Osim što su izloženi najgorim pojavama u društvu, od policajaca se pored svega očekuje i velika doza diskrecije u mnogim situacijama. Pored toga, policajci su zakinuti za normalne ljudske reakcije u stresnoj i prijetećoj situaciji. Takozvanu reakciju *borba ili bijeg* njihova je profesija poprilično izobličila. Naime, kada se čovjek nađe u prijetećoj situaciji, njegovo tijelo najčešće reagira ili bijegom od izvora neugode ili borbom. Kod policajaca bijeg praktički nije dopušten budući da su oni ti čiji je posao pomoći bez obzira na opasnost. Drugi dio reakcije – borba, također nije prirodan, budući da se ne bore za sebe već za korisnika policijskih usluga. Dakle, od policajaca se očekuje da u stresnim situacijama uspostave kontrolu i uklone prijetnju.

Zanimljivo je istraživanje Garcie, Nesbarya i Guove (2004) koje su proveli na policijskoj populaciji u mirnom razdoblju, odnosno u razdoblju niske stope kriminala. Najviše rangirani stresor bila je zabrinutost za partnera, u smislu straha od njegova ranjavanja ili pogibelji. Autori ističu da je upravo navedeno razlika između policijskog i mnogih drugih zanimanja. Rezultate objašnjavaju činjenicom da se između partnera često javlja jaka povezanost, budući da im nerijetko život ovisi jedan o drugome. Pokazalo se da je zabrinutost za partnera veća čak od zabrinutosti za samog sebe.

1.2. Interpersonalni stresori

Izvori stresa nisu nužno samo iskustva s terena. Iako bi se interpersonalni stresori mogli jednim dijelom svrstati u organizacijske, a drugim u obiteljske stresore, u ovom radu izdvojeni su kako bi se istaknula njihova važnost i značajan utjecaj na zdravlje policajaca.

Naime, Sheenan i Van Hasselt (2003, prema, Garner 2008) te Violanti (1997, prema Garner 2008) ističu da se interpersonalni stres sve češće navodi kao značajan stresor u policijskom zanimanju. Taj izvor stresa podrazumijeva sve neugodnosti i negativne strane koje mogu biti posljedica komuniciranja, tj. kontaktiranja s ljudima. On se povećava kada birokratska pravila striktno određuju što je dozvoljeno, a što zabranjeno tijekom interakcija (Maslach, 1978, prema Garner, 2008). To se pogotovo odnosi na policajce, koji mogu zbog navedenog, interakcije na poslu doživjeti depersonalizirajuće (Violanti i Marshall, 1983, prema Garner 2008). Slabo razvijene socijalne vještine te vještine rješavanja problema, samo naglašavaju prethodno izneseni problem. Stinchomb (2004, prema Garner, 2008) je zabilježio da policajci izjavljuju da je interpersonalni stres najjači tijekom interakcija kako s kolegama tako i s korisnicima njihovih usluga. Pogotovo se naglašava loš odnos, tj. interakcije s nadređenima, kao izvor stresa za zaposlenika (Hogan, 2007, prema Garner, 2008), Garner (2008) je pokazao da policajci navode interpersonalni konflikt stresnijim od događaja poput potjera, ubojstava, razbojništva i incidenata s oružjem.

Glede ublažavanja doživljenog stresa općenito, kolege predstavljaju dragocjen izvor, budući da policajci koji proživljavaju slične događaje najbolje razumiju jedni druge. Istraživanja su pokazala da je potpora kolega izrazito važna, ponajprije zbog toga što često život policajca ovisi o njegovu partneru i kolegama. Osim toga, pokazalo se da policajci, koji procjenjuju da doživljavaju jaku potporu kolega, također procjenjuju vlastiti posao manje stresnim. (Graf, 1986, prema He, Zhao i Archbold, 2002). Dok s jedne strane kolege mnogo doprinose smanjenju doživljenog stresa, s druge pak strane problematičan odnos s kolegama značajan je i kao dodatni izvor stresa. Naime, ismijavanje i izostanak podrške od kolega predstavlja značajan stresor, budući da loši socijalni odnosi s kolegama predstavljaju najstresnije aspekte posla (Hogan, 2007, prema Garner, 2008). Garner (2008) ističe da je suprotno zdravorazumskoj logici, koja podrazumijeva da policajci doživljavaju najjači stres suočavajući se s prijevarama, policijskim potjerama i sličnim aktivnostima – stres povezan s interpersonalnim konfliktom, pogotovo s kritiziranjem, bio procijenjen kao jedan od najznačajnijih stresora. Osim toga, višerangirani policajci su izjavljivali da im, uz navedeno, značajan stres predstavlja i evaluacija podređenih.

Dakle, stresori poput kritiziranja, interpersonalnih konflikata s građanima, podređenima, nadređenima i sl., spadaju u kategoriju svakidašnjih stresora. Mnogo su manjeg intenziteta, manje zastrašujući od onog što javnost podrazumijeva pod policijske stresore – uporaba sredstava prisile, ranjavanja, usmrćivanje i dr. Međutim, važno je napomenuti da se tzv. svakidašnji stresori značajno češće pojavljuju negoli neugodna iskustva s terena, stoga njihov utjecaj nije zanemariv. Događaji poput potjera i rješavanja slučajeva ubojstava, dešavaju se mnogo rjeđe (Garner, 2008).

Nadalje, veliki dio ove vrste stresa otpada na već spomenute korisnike policijskih usluga, među ostalima i na građane. Naime, tragično je da ljudi policajce često doživljavaju negativno, kroz prizmu kažnjavanja. Kontakt s policijom često je negativno doživljan unatoč činjenici da u većini kontakata s građanima policajci pomažu, a ne naplaćuju kazne (Arter, 2007). Zbog same prirode policijskog posla, policajci često dobivaju pritužbe i kritike od strane javnosti kao i od nadređenih. Ako zaposlenik nema dobro razvijene vještine nošenja s tim problemima i vještine rješavanja navedenih problema, može koristiti neučinkovite načine rješavanja poput agresije, vrijeđanja i sl., što zauzvrat povećava

doživljeni stres. Prema Terryu (1981, prema Arter, 2007) nezaslužena kritika i nepoštenje predstavljaju glavne stresore u policijskom poslu, budući da mnogi policajci doživljavaju veliku frustraciju zbog nepoštenog i nezavrijeđenog prikazivanja u medijima te zbog nedostatka poštovanja policijske struke od strane javnosti. Profesionalno uvažavanje i pohvala su među najvažnijim čimbenicima vezanim za poslovno samopoštovanje, a što u policijskoj struci izostaje u većini slučajeva. Generalno, ljudi traže priznanje i druge psihološke nagrade koje proizlaze iz poslovnog okruženja (Bruhn i Wolf, 1986, prema Arter, 2007). Prema Seyleu (1974, prema Arter, 2007) napor na poslu se očituje kada su zaposlenici zakinuti za navedene nagrade.

1.3. Organizacijski stresori

Kao i mnoge druge organizacije, policija također ima svoje specifičnosti. Mnogobrojna istraživanja pokazala su značajan "doprinos" organizacije kao policijskog stresora. Pod organizacijskim stresorima podrazumijevaju se sljedeći stresori: smjenski rad, prekovremeni rad, opterećenost administriranjem, slaba opremljenost potrebnom opremom za rad, neizvjesne mogućnosti napredovanja, male plaće, nedostatan trening, rad praznicima i vikendom, manjak administrativne potpore, loši odnosi s nadređenima, nedostatak komunikacije kroz policijsku hijerarhiju, mnoga impersonalna pravila itd. Phelps (1975, prema Laufersweiler-Dwyer i Dwyer, 2000) iznosi podjelu organizacijskih stresora na tri kategorije – vanjske, interpersonalne i administrativne.

Uistinu mnogobrojna istraživanja upućuju na to da su često puta organizacijski stresori više zabrinjavajući od opisanih stresora vezanih za sadržaj policijskog zanimanja, odnosno da imaju jači utjecaj od stresora vezanih za prirodu policijskog zanimanja (npr. Graf, 1986, prema Dowler i Arai, 2008).

Bitno je naglasiti da su različiti tipovi stresora povezani s različitim posljedicama. Tako su stresori koji proizlaze iz prirode policijskog posla povezani s lošim zdravljem i neučinkovitim mehanizmima suočavanja, dok su organizacijski stresori više povezani s otuđivanjem odnosno povlačenjem zaposlenika. Platt (1999, prema Zhao, He i Lovrich, 2002) kao posljedice organizacijskog stresa općenito, spominje otežanu prosudbu, loše zdravlje te socijalnu izolaciju na poslu. Dalje, Manzoni i Eisner (2006) navode da su organizacijski stresori povezani sa kroničnim stresom zbog njihova trajnog i upornog očitovanja, dok su stresori koji proizlaze iz prirode posla vezani za akutni stres. Garies i Burnett (2002, prema Dowler i Arai, 2008) pokazali su da su objektivni čimbenici poput dužine smjene ili izloženosti opasnim situacijama važniji u predviđanju zdravstvenih ishoda. No, subjektivni čimbenici poput dosade ili zaprimljenih zapovijedi bolje predviđaju psihološki stres. Dalje, stresori poput prekovremenih radnih sati imaju značajan utjecaj na psihičke i fizičke zdravstvene posljedice (Huddleston i sur., 2007, prema Stephens i Pugmire, 2008).

U nastojanju da usporede utjecaj organizacijskih i sadržajnih stresora na psihološke simptome, Evans i Coman (1993, prema Stephens i Pugmire, 2008) su ispitali oko 270 australskih policajaca. Rezultati su pokazali da su ispitanici povremeno bili izloženi visokostresnim sadržajima poput nasilne smrti partnera na dužnosti, pucanja u kriminalca, prisustvovanja smrti djeteta i sl. No, ti su događaji doživljavani nužnim dijelom posla. Nasuprot tome, policajci su često bili izloženi stresnim dijelovima posla vezanim

za organizaciju – poput prekovremenih sati, pretrpanosti poslom, promjenama u superviziji, negativnim stavovima na poslu, mijenjanju smjena i slabim supervizijama. Ispitanici su također svoju organizaciju opisali slabo opremljenom i s nedostatkom fleksibilnosti i spremnosti za prilagodbu na nove socijalne i vanjske okolnosti. Smatrali su da imaju malo prilike za napredovanje, i očekivalo se da rade pod uskim i nefleksibilnim pravilima i vodstvom. Dakle, istraživači su utvrdili da glavni izvor stresa za ispitanike proizlazi iz same organizacije u kojoj rade. I druga su istraživanja dobila slične rezultate. Tako su Violanti i Aron (1995, prema Stephens i Pugmire, 2008) na uzorku policajaca iz New Yorka pokazali da su organizacijski stresori imali oko šest puta jači utjecaj na psihološki stres od stresa koji proizlazi iz sadržaja posla. Dalje, istraživanja su iznjedrila jedinstvene karakteristike policijskih agencija kao značajne čimbenike koji predviđaju stres svojih zaposlenika (npr. Brown i Campbell, 1990, prema He, Zhao i Archbold, 2002). Među njima su mnoga impersonalna pravila te dugi niz zapovijedi. Golembievski i Kim (1990, prema He, Zhao i Archbold, 2002) pak smatraju da “*vojnički štih*” unosi udaljavanje među zaposlenike, budući da se od zaposlenika traži velika diskrecija uz visoku kontrolu i zasićenost administrativnim pravilima.

Ono što organizacijske stresore čini značajnima je čestina njihova pojavljivanja. Naime, u usporedbi sa stresorima koji proizlaze iz prirode policijskog posla, organizacijski stresori su mnogo češći, gotovo na svakodnevnoj razini. Osim toga, u istraživanju Evansa i Comana (1993, prema Stephens i Pugmire, 2008), strahote koje policajci doživljavaju tijekom obavljanja svog posla, smatraju nužnima i očekivanim dijelom svoga posla. Naime, sama obuka policajce priprema za suočavanje s ubojstvima, nasiljem i sl. Prema Laufersweiler-Dwyer i Dwyer (2000), generalno gledajući većina zaposlenika i u privatnim i državnim službama smatra nesigurnost na poslu važnim stresorom. No, njihovo je istraživanje pokazalo da nesigurnost na poslu među njihovim ispitanicima – policajcima ne predstavlja problem. Iako je očekivano da će sigurnost za vlastiti život biti jedan od najvećih problema, njihovi su ispitanici pokazali da to smatraju dijelom posla, stoga su pripremljeni i ne smatraju to velikim problemom. No isti su ispitanici iskazali da im jedan od najjačih stresora predstavljaju slaba opremljenost materijalnim pomagalima za rad, te je istraživanje pokazalo da organizacijska politika i struktura predstavlja najznačajniji prediktor u predviđanju rezultata stresa ispitanika. Iako je prije navedeno da su organizacijski stresori više povezani sa kroničnim stresom, treba istaknuti da i oni mogu uzrokovati akutni stres (Manzoni i Eisner, 2006).

Očito je da postoji jasna granica i razlika između organizacijskih stresora i stresora vezanih za prirodu posla. Chapin i sur. (2008) ističu jednu zanimljivost, a to je da organizacijski stresori predstavljaju predispoziciju za lošiju reakciju na traumatski stres. Naime, organizacijski stresori su konstantno prisutni, stoga predstavljaju trajnu prijetnju koja povećava ranjivost policajca kada je izložen traumatskom događaju.

1.4. Obiteljski stresori

Mnogi autori ističu zaštitnu ulogu obitelji u pogledu socijalne potpore. Međutim jednako tako, loši odnosi s obitelji, koji su nerijetko uzrokovani upravo policijskim poslom, također pridonose stresu. Glede organizacijske strane – smjenski rad, rad praznicima i sl., često ometaju normalno skladno funkcioniranje obitelji. S druge strane, zbog prirode

posla, zaposlenici pate od posljedica stresa, poput alkoholizma i povećane agresije što se odražava na obitelj i dovodi do razvoda, obiteljskog zlostavljanja i sl. Nastali sukobi unutar obitelji potom predstavljaju novi izvor stresa.

Važno je naglasiti da su zabilježene razlike u pogledu obitelji i stresa, u odnosu na muškarce i žene koji rade u policiji. Gareis i Burnett (2002, prema Dowler i Arai, 2008) su pokazali da kod žena pozitivan odnos roditelj – dijete ublažuje učinak doživljenog stresa na poslu. No, autori ističu da uzročno-posljedična veza navedenog nije sasvim jasna. Može biti da uistinu pozitivna veza s djecom umanjuje učinke stresa ali i da doživljeni stres onemogućava stvaranje dobrog odnosa s djecom. Autori također napominju da je analizirane odnose potrebno proučiti i glede muškog spola, budući da su ispitivanje proveli samo na ženskim ispitanicama.

Dalje, nekoliko je istraživanja identificiralo konflikt obitelji i posla kao važan prediktor psihološkog sagorijevanja među policijskim zaposlenicima (Jackson i Maslach, 1982, prema He i sur., 2002; Burke, 1989, 1993, prema He i sur., 2002). Ovo se posebno odnosi na žene policajce prije svega zbog stereotipnih očekivanja da žene budu odlične supruge, majke i zaposlenice. Naime Bernard (1972, prema He, Zhao i Archbold, 2002) je pokazao da bračni status pridonosi muškarcima, a odmaže zaposlenim ženama, a Gove i Tudor (1973) ističu da udate žene proživljavaju veći napor od oženjenih muškaraca. Morash i Haar (1995, prema Wells i sur., 2006) navode da žene u policiji doživljavaju jednake stresore kao i muškarci ali su one izložene dodatnom stresoru kojeg Hchschild (1989, prema Wells i sur., 2006) naziva “*druga smjena*” što podrazumijeva i dodatni posao kućanice.

2. POSLJEDICE STRESA

Posljedica prethodno opisanih stresora ima uistinu mnogo, od onih manje opasnih do onih opasnih po život. Mnogobrojna istraživanja proučavala su stres policajaca te se pokazalo da je doživljeni stres povezan s različitim negativnim ishodima.

2.1. Tjelesne posljedice stresa

Van Hasselt i sur. (2008) navode da oko 25% i 30% policajaca pati od tjelesnih posljedica stresa. Najčešći problemi povezani s policijskim stresom su gastrointestinalni poremećaji te kardiovaskularne bolesti (Sheehan i Van Hasselt, 2003, prema Garner 2008). Napor policijskog posla može dovesti i do ranije smrti policajaca (Coleman, 1982, prema Garner 2008; Kroes, 1985, prema Garner 2008). Toch (2002, prema Dowler i Arai, 2008) kao najčešće tjelesne posljedice policijskog stresa navodi srčani udar, peptički ulkus i debljanje. Fin, Esselman i Tomz (1996, prema Manzoni i Eisner, 2006.) i Gershon (2000, prema Manzoni i Eisner, 2006) navedenom pridodaju i povećano konzumiranje cigareta i alkohola. Autori Abdollahi, (2002, prema Wells i sur., 2006), Mearns i Mauch, (1998, prema Wells i sur., 2006) i Stinchomb (2004, prema Wells i sur., 2006) navode i maligna oboljenja različitih organa, dijabetes, kronični umor te bolove u leđima.

2.2. Psihičke posljedice stresa

Psihičke posljedice stresa općenito su mnogobrojne, a glede policijskog zanimanja najčešće se manifestiraju kao cinizam i sumnjičavost, emocionalno udaljšavanje od obi-

telji, smanjena učinkovitost, socijalno povlačenje, povećana agresivnost, bračni problemi (razvodi, preljubi, obiteljsko nasilje), PTSP, (Toch, 2002, prema Dowler i Arai, 2008). Glede povećane agresivnosti, Brown i Campbell (1990, 1994, prema Manzoni i Eisner, 2006) navode da iskustva s agresijom – i u smislu viktimizacije i u smislu upotrebe sile – predstavljaju značajan izvor stresa za policajce, što s druge strane, kako ističu Kop i Euwema (2001, prema Manzoni i Eisner, 2006) može dovesti do toga da policajac koji je pod stresom lakše pribjegne upotrebi nasilja kao lakšeg načina rješavanja problema na poslu. Toch (2002, prema Arter 2008) uz prethodno nabrojano ističe još alkoholizam i depresiju, kao bolesti puno učestalije kod policajaca u usporedbi s ostatkom populacije. Dalje, Violanti (2005, prema Stephens i Pugmire, 2008) ističe da je česta posljedica policijskog stresa i suicid. S druge pak strane, Hem, Berg i Ekberg (2001, prema Pienaar, Rothmanni Vijver, 2007) te Loo (2003, prema Pienaar, Rothmanni Vijver, 2007) navode da su metaanalize policijskih samoubojstava pokazale da stopa samoubojstva u policiji nije veća od stope u populaciji općenito.

2.3. Socijalne posljedice stresa

U poglavlju o obiteljskim stresorima spomenuto je da policijski posao ostavlja posljedice i na obitelj zaposlenih. Posljedice ostavljaju i organizacijski stresori poput smjenskog rada, rada praznicima i vikendom, te naravno stresori kao posljedica prirode posla. Glede potonjih, istraživanja su pokazala da povećana izloženost agresiji i nasilju povećava agresivno ponašanje pojedinca (Manzoni i Eisner, 2006), stoga je obiteljsko nasilje i zlostavljanje nerijetka posljedica policijskog zanimanja koja izravno ugrožava članove obitelji. Jednako tako na obitelj policijskih službenika destruktivno djeluje i alkohol, socijalno povlačenje i ostale negativne posljedice policijskih stresora koje proživljava zaposlenik. Emocionalno povlačenje i udaljavanje od prijatelja i obitelji, kao čest mehanizam suočavanja policajaca, dovodi do gubitka socijalne potpore, značajnog zaštitnog čimbenika od stresa. Osim što navedeno ostavlja značajne negativne posljedice na socijalni život policajaca, ono ih ujedno čini još ranjivijima na stres.

2.4. Organizacijske posljedice stresa

Policajci koji su pod velikim stresom, a koji nisu obuhvaćeni nekim od oblika psihološkog tretmana, ugrožavaju i organizaciju u kojoj rade. Brandt i Nielsen (1992, prema Wells i sur., 2006) iznose da su posljedice stresa zaposlenika vidljive u smanjenoj produktivnosti, odsutnosti zaposlenika i odustajanju od posla. Autori He, Zhao i Archbold (2002) ističu da policajci koji se neučinkovito nose s doživljenim stresom mogu loše i nekvalitetno obavljati svoj posao. Torres, Maggard i To (2003, prema Garner, 2008) pak navode da organizacija zbog policijskog stresa plaća veliku cijenu u pogledu umora zaposlenika, odsutnosti, otkaza i neočekivanih prijevremenih mirovina. Prema Nacionalnom institutu profesionalne sigurnosti i zdravlja (1995, prema Wells i sur., 2006), 75% liječnika opće prakse tretira simptome vezane za stres. Procijenjeno je da je više od pola sveukupne odsutnosti s posla povezano sa stresom (Elkin i Rosch, 1990, prema Wells i sur., 2006), da je dnevno oko 1 milijun ljudi odsutno s posla zbog posljedica stresa (Dillon, 1999, prema Wells i sur. 2006) te da je 85% nezgoda na poslu također uzrokovano posljedicama stresa kod zaposlenika (Wells i sur., 2006).

Dalje, Gershon i sur. (2009) ističu da problemi vezani za stres, poput pretjerane agresije i nasija od strane policajaca, mogu dovesti do generalnog nepovjerenja i manjka potpore prema policiji kao instituciji.

3. MEHANIZMI SUOČAVANJA U POLICIJI

Suočavanje predstavlja trajno promjenjivo kognitivno i bihevioralno nastojanje izlaženja na kraj sa specifičnim vanjskim i/ili unutarnjima zahtjevima, koji su procijenjeni kao opterećujući ili kao toliko teški da nadilaze resurse (mogućnosti) kojima osoba raspolaže (Lazarus i Folkman, 2004). Evans i sur. (1993, prema Pienaar i sur., 2007) definiraju učinkovito suočavanje policajaca kao: a) uspješnost s kojom se pojedinac nosi s vlastitim emocionalnim reakcijama na stresor i s kojom se općenito nosi sa stresom te b) cijena te uspješnosti za pojedinca.

Mehanizmi suočavanja imaju važnu ulogu u samom doživljavanju stresnog događaja odnosno stresora, kao i u posljedicama stresa. Iz toga proizlazi da postoje učinkoviti (suočavanje usmjereno na problem) i manje učinkoviti (izbjegavanje) mehanizmi suočavanja. Anshel (2000) ističe da za policijski stres nisu odgovorni samo stresori, već kombinacija situacijskih čimbenika i loših vještina suočavanja koje koriste policajci.

Bitan čimbenik glede mehanizama suočavanja je jačina i učestalost izloženosti stresorima. Tako Aaron (2000) ističe da je u slučajevima izloženosti snažnim stresorima, izbjegavanje kao oblik suočavanja povezano s lošim psihičkim ishodom. Analitičar He i sur. (2002, prema Morash i sur., 2008) ističu da policajci koji su izbjegavali probleme vezane za stres, tako što su npr. izbjegavali bližnje i pretvarali se da se ništa ne događa, nisu prijavljivali niže razine stresa, odnosno navedeni mehanizmi nisu imali značajnog učinka. Osim navedenog, pokazalo se da su suočavanje putem izbjegavanja ili izražavanja ljutnje značajni prediktori visokog stresa (Haarr i Morash, 1999, prema Morash i sur., 2008).

Jedan oblik izbjegavanja je i disocijacija, odnosno odvajanje od vlastitih misli, osjećaja ili sjećanja na bolna i stresna iskustva. Disocijacija je češće povezana sa psihičkim poremećajima (disocijativna amnezija, depersonalizirajući poremećaj, disocijativni poremećaj identiteta). No, disocijacija može predstavljati benigniji oblik obrambenog mehanizma koji nas štiti od teških misli i osjećaja. Naprimjer, Noyes i Klietti (1977, prema Aaron 2000) su pronašli simptome disocijacije kod uzorka ispitanika koji nisu bili psihijatrijski dijagnosticirani, koji su se susreli s iskustvima opasnima po život. Cardena i Spiegel (1993, prema Aaron, 2000) su evaluirali uzorak ljudi koji nisu bili psihijatrijski dijagnosticirani, koji su proživjeli potres u San Francisco Bayu 1989. godine, te su također pronašli neke simptome disocijacije. S obzirom na izneseno, Aaron (2000) navodi da bi policajci mogli imati povećani rizik za doživljavanje negativnih psihičkih ishoda kao posljedica povećane vjerojatnosti korištenja disocijacije kao obrane od doživljavanja jakih stresova na poslu. Svojim istraživanjem na policijskoj populaciji, Aaron (2000) je pokazao da nisu stresori sami po sebi isključivo uzrok loših posljedica stresa, već maladaptivni mehanizmi suočavanja, odnosno izbjegavanje koje policajci često koriste kao mehanizam suočavanja. Autor navodi da izbjegavanje donekle može biti i adaptivno – kratkoročno, i to u situacijama kada stresor ne jenjava. No, općenito, to je isključivo maladaptivna strategija suočavanja, te policajci koji je koriste imaju veću mogućnost za razvoj psihič-

kih poteškoća. Naime, pokazalo se da je kod grupe ispitanika koja je zbog prirode posla bila često izložena kroničnim stresorima, zabilježena značajna povezanost disocijacije i stresora te disocijacije i generalnog funkcioniranja.

Slično kao i disocijacija, depersonalizacija također ostavlja negativne posljedice na policajce ali i na okolinu. Prema Kop i Euwemi (2001) policajci doživljavaju građane sve više kao objekte a ne kao ljude, stoga i lakše posežu za agresivnim i nasilnim metodama rješavanja problema u stresnim situacijama, ali i općenito.

Nadalje, Dolan i Ender (2008) iznose da strategija suočavanja predstavlja ublaživač učinka stresa na psihičko i fizičko zdravlje. Ali, još važnije, pokazalo se da negativni mehanizmi suočavanja mogu i povećati učinak stresa na zdravlje (Day i Lingvistone, 2001, prema Dolan i Ender, 2008). Anshel (2000) ističe da su loši mehanizmi suočavanja značajan čimbenik u određivanju intenziteta i frekvencije s kojom su doživljeni stresori u policijskom poslu. Također ističe da kratkoročne i dugoročne posljedice stresa ovise o mehanizmima suočavanja policajaca. Parkes (1990, prema Dolan i Ender, 2008) je svojim istraživanjem pokazao da je upotreba loših strategija suočavanja povezana s većim tegobama, pogotovo kada su zahtjevi posla visoki, a potpora nedostatna. Griffith i sur. (1999, prema Dolan i Ender, 2008) također su pokazali da je upotreba mentalnog i ponašajnog isključivanja povezana s većom percepcijom stresa. Prema Fraizeru i sur. (2000) socijalno povlačenje dovodi do lošije prilagodbe, dok procijenjena potpora i kognitivno restrukturiranje dovode do bolje prilagodbe. Rothmann i Van Rensburg (2001, prema Pienaar i sur., 2007) su utvrdili da su policajci s niskim rezultatom na strategijama suočavanja, imali i visok rezultat na skali ideja o samoubojstvu. Beehr i sur. (1995, prema Pienaar i sur., 2007) pokazali su pak da je korištenje strategije usmjerene na problem bilo negativno povezano s razmišljanjima o samoubojstvu. Nadalje, He i sur. (2002, prema Gershon i sur., 2009), Violanti (1992, prema Gershon i sur. 2009) te Gershon i sur. (2009) pokazali su da izbjegavanje kao policijski stil suočavanja od visokog stresa, ne samo da je bilo neučinkovito nego je dovelo i do povećanja rezultata na skalama anksioznosti i sagorijevanja. No, Morash i sur. (2008, prema Gershon i sur., 2009) nisu našli utjecaj mehanizma suočavanja na doživljeni stres, analizirajući populaciju policajaca u Južnoj Koreji. Autori objašnjenje rezultata vide u kulturalnoj razlici, u komunikaciji i obiteljskoj dinamici kolektivističkih kultura. Dalje, loše vještine suočavanja su se pokazale značajnim prediktorom doživljenog stresa u policijskom poslu, a prema istraživanju Anshela (2000, prema Pienaar i sur., 2007) te Beehra, Johnsona i Nieva (1995, prema Pienaar i sur., 2007). Kohan i O'Connor (2002, prema Gershon i sur., 2009) iznose da je policijski stres povezan s maladaptivnim i socijalnim ponašanjem poput alkoholiziranja, pretjerane agresije i nasilja, i na poslu i kod kuće.

Svi podaci izneseni do sada govore o korištenju maladaptivnih mehanizama suočavanja među policajcima. To naravno nije uvijek slučaj. Reese (1987, prema Chapin i sur., 2008) iznosi i pozitivne mehanizme suočavanja kod policajaca: razgovor s kolegama, savjetovanje i vježbanje. Alexander i Walker (1990, prema Patterson, 2003) također kao adaptivnu metodu suočavanja sa stresom kod policajaca navode vježbanje. No, pitanje je zbog čega uistinu mnoga istraživanja ukazuju na često korištenje loših mehanizama? Neki autori, poput Biggama i sur. (1997, prema Garcia i sur., 2004) spominju utjecaj stereotipa koji se vežu za spolne uloge, stoga smatraju da policajci izražavanje vlastitih

problema doživljavaju kao znak slabosti. Osim toga, da bi učinkovito funkcionirali, mnogi policajci pokušavaju ostati objektivni i profesionalni tako da isključuju emocije tijekom teških zadataka (Violanti, 1999., prema Burns i sur., 2008) poput slučajeva ubojstava, zlostavljanja djece, silovanja itd.

Konstantna izloženost ljudskoj patnji može dovesti do sloma normalnih i učinkovitih mehanizama suočavanja što čini policajce ranjivima za razvoj sekundarne traumatizacije. Manzoni i Eisner (2006) uzroke policijske agresije i nasilja, koji dijelom predstavljaju i loše mehanizme suočavanja, vide u teoriji anomije. Prema Agnewu (2001, prema Manzoni i Eisner, 2006) pojedinac se može sa stresom nositi na različite načine, uključujući i delinkvenciju. Ako reakcije na stresor uključuju isključivo negativne emocije, pogotovo ljutnju i frustraciju, vjerojatnija je delinkventna adaptacija. Oblici takve adaptacije uključuju nasilje, zloupotrebu sredstava ovisnosti te uništavanje imovine, krađu i sl. Dalje, He, Zhao i Ren (2005) su svojim istraživanjem pokazali da su destruktivni mehanizmi suočavanja bili najjači prediktori stresa kod policajaca. Glede spomenute teorije anomije, Swatt i sur. (2007) su potvrdili glavne teorijske postulate i na policijskoj populaciji. Naime pokazali su da su negativna stanja depresije, anksioznosti i ljutnje medijatori veze između stresa i maladaptivnih mehanizama suočavanja, konkretnije – konzumacije alkohola. Policajci koji su više puta doživljavali stres, doživljavali su i više negativnih afektivnih stanja, što je dovodilo do učestalije upotrebe alkohola.

Osim navedenih primjera još su neki primjeri maladaptivnog suočavanja u policijskoj populaciji pronađeni u istraživanju Burka (1993, prema Anshel, 2009), prema kojem su oni policajci koji su koristili alkohol, drogu, ljutnju i povlačenje kao mehanizme suočavanja, bili u većem riziku od zdravstvenih problema od policajaca koji su koristili adaptivne mehanizme suočavanja. To je istraživanje potvrdilo nalaze starijeg istraživanja Dietricha i Smitha (1984, prema Anshel, 2009) koji su pregledom literature ustanovili značajno korištenje droga i alkohola među policajcima. Graf (1986, prema Anshel, 2000) pronalazi da dvije trećine od ukupno 77 policajaca navodi da se gotovo nikada nisu uspješno nosili sa stresnim događajima, da imaju manjak samopouzdanja glede rješavanja problema na poslu, te da općenito nisu koristili adaptivne mehanizme suočavanja. Dalje, Evans i Coman (1992, prema Anshel, 2009) na uzorku ispitanih policajaca pronalaze tendenciju ka maladaptivnom suočavanju. Ti su se ispitanici emocionalno udaljavali od obitelji i prijatelja, nisu pričali o svojim problemima s njima. Band i Manuele (1987, prema Patterson, 2003) kao najčešće indikatore maladaptivnih strategija suočavanja policajaca navode depresiju, opijanje i somatske probleme. Evans i sur. (1993) navode da se policajci nose s emocijama tako što se povlače u sebe, ili su cinični, autoritarni te sumnjičavi. Beijen (1995, prema Chapin i sur., 2008) iznosi da su loši mehanizmi suočavanja kod policajaca zloraba alkohola, povlačenje od prijatelja i obitelji te suicid.

U pogledu mehanizama suočavanja spol ima važnu ulogu. Najdosljednije i najizrazitije spolne razlike vide se u različitim načinima suočavanja usmjerenog na emocije, koje inače češće koriste žene (npr. Frydenberg i Lewis, 1993., prema Hudek-Knežević i Kardum, 2006). Žene češće traže socijalnu podršku (npr. Eriksen i sur., 1997, prema Hudek-Knežević i Kardum, 2006), otvoreno izražavaju emocije, okreću se protiv sebe i samookrivljuju (Vingerhoets i Van Heck, 1990, prema Hudek-Knežević i Kardum, 2006). Glede suočavanja usmjerenog na problem, rezultati istraživanja su poprilično nekonzisten-

tni. Tako neka istraživanja upućuju na to da muškarci češće koriste suočavanje usmjereno na problem (Stone i Neale, 1984, prema Hudek-Knežević i Kardum, 2006), dok neka upućuju na to da ga žene češće koriste (Seiffge-Krenke, 1993, prema Hudek-Knežević i Kardum, 2006) dok neka uopće ne nalaze razlike među spolovima (Porter i Stone, 1995, prema Hudek-Knežević i Kardum, 2006).

Anshel (2000) navodi da muški i ženski policajci doživljavaju različite stresore i koriste različite strategije suočavanja, čak i kada se radi o istom izvoru stresa. He, Zhao i Archbold (2002) navode da su negativni mehanizmi suočavanja česti u policiji i kod žena i kod muškaraca. Slično iznose i Jackson i Masclah (1982, prema Garner, 2008) koji navodi da policajci općenito, češće kao strategije rješavanja stresa koriste pušenje, piće, izbjegavanje ljudi (gubitak socijalne potpore) te bavljenje aktivnostima koje im skreću pažnju s problema. Wellbrock (2000, prema Wells i Slate, 2006) pak iznosi da žene policajci češće od muških traže potporu od prijatelja i obitelji, a nakon stresnih događaja.

4. ZAKLJUČAK

Ovim radom prikazan je pojam stresa u policiji kroz nekoliko poglavlja. Razmatrani su stresori vezani za policijsko zanimanje, posljedice tih stresora na psihičko i fizičko zdravlje policajaca te mehanizmi suočavanja. Literatura upućuje na to da sve nabrojane kategorije stresora negativno utječu na psihičko i fizičko zdravlje, te socijalni život policajaca ali i na samu organizaciju u kojoj rade. Nažalost, mnogi podaci iz literature upućuju i na često korištenje maladaptivnih mehanizama suočavanja, poput zloporabe alkohola, emocionalnog udaljavanja od obitelji, pa čak i disocijacije. Stoga je potrebno naglasiti da je kod zanimanja koja se nalaze na vrhu ljestvica stresnih zanimanja, a policijsko je upravo jedno od tih, neophodna redovita psihološka kontrola svih zaposlenika. Naime, iako su mehanizmi suočavanja povezani sa stabilnim karakteristikama poput crta ličnosti, na njih itekako djeluju i okolinske varijable poput odgoja. Dakle, moguće je i usvajati i učiti pravilne, odnosno adaptivne mehanizme suočavanja i na taj način prevenirati mnoge loše posljedice stresa, a to je od velike važnosti u policijskoj struci. Priroda policijskog posla zaposlenike svrstava u rizičnu skupinu u pogledu učestalije izloženosti stresorima i negativnih zdravstvenih posljedica, stoga je neophodno zaposlenike učiniti otpornijima na nadolazeće situacije. To je moguće edukacijom, odnosno podučavanjem, između ostalog, i o pravilnim mehanizmima suočavanja i sl. Naravno, nezaobilazno je i od izrazite je važnosti i provođenje psiholoških tretmana kod policajaca koji su oboljeli i imaju znatne psihičke i fizičke tegobe kao posljedice poslovnih stresora.

LITERATURA

1. Aaron, J. D. (2000). *Stress and coping in police officers*. *Police Quarterly*, 3(4), 438.-450.
2. Anshel, M. H. (2000). *A conceptual model and implications for coping with stressful events in police work*. *Criminal Justice and Behaviour*, 27(3), 375.-400.
3. Arter, M. L. (2008). *Stress and deviance in policing*. *Deviant Behaviour*, 29, 43.-69.
4. Burns, C. M., Moreley, J., Bradshaw, R., Domne, J. (2008). *The emotional impact on and coping strategies employed by police teams investigating internet child exploitation*. *Traumatology*, 14(2), 20.-31.

5. Chapin, M., Brannen, S. J., Singer, M. I., Walker, M. (2008). *Training police leadership to recognize and address operational stress*. Police Quarterly, 11(3), 338.-352.
6. Dolan, C. A., Ender, M. G. (2008). *The coping paradox: work, stress, and coping in the U.S. Army*. Military Psychology, 20, 151.-169.
7. Dowler, K., Arai, B. (2008). Stress, gender and policing. *The impact of perceived gender discrimination on symptoms of stress*. International Journal of Police Science & Management, 10(2), 123.-135.
8. Garcia, L., Nesbary, D. K., Gu, J. (2004). *Perceptual variations of stressors among police officers during an era of decreasing crime*. Journal of Contemporary Criminal Justice, 20(1), 33.-50.
9. Garner, R. (2008). Police stress. *Effects of criticism management training on health*. Applied Psychology in Criminal Justice, 4(2), 244.-259.
10. Gershon, R. R. M., Barocas, B., Canton, A. N., Li, X., Vlahov, D. (2009). *Mental, physical and behavioural outcomes associated with perceived work stress in police officers*. Criminal Justice and Behaviour, 36(3), 275.-289.
11. He, N. Zhao, J., Archbold, C. A. (2002). *Gender and police stress: the convergent and divergent impact of work environment, work – family conflict, and stress coping mechanisms of female and male police officers*. Policing: An International Journal of Police Strategies & Management, 25(4), 687.-707.
12. He, N. Zhao, J., Ren, L. (2005). *Do race and gender matter in police stress? A preliminary assessment of the interactive effects*. Journal of Criminal Justice, 33, 535.-547.
13. Hudek-Knežević, J., Kardum, I. (2006). *Stres i tjelesno zdravlje*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
14. Kop, N., Euwema, M. C. (2001). *Occupational stress and use of force by dutch police officers*. Criminal Justice and Behaviour, 28(5), 631.-652.
15. Laufersweiler-Dwyer, D. L., Dwyer, R. G. (2000). *Profiling those impacted by organizational stressors at the macro, intermediate and micro levels of several police agencies*. The Justice Professional, 12, 443.-469.
16. Lazarus, R. S., Folkman, S. (2004). *Stres, procjena i suočavanje*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
17. Manzoni, P., Eisner, M. (2006). *Violence between the police and the public. Influences of work – related stress, job satisfaction, burnout and situational factors*. Criminal Justice and Behaviour, 33(5), 613.-644.
18. Morash, M., Dae-Hoon, K., Hoffman, V., Hun Lee, C., Ho Cho, S., Moon, B. (2008). *Stressors, coping resources and strategies, and police stress in South Korea*. Journal of Criminal Justice, 36(1), 231.-239.
19. Patterson, G. T. (2003). *Examining the effects of coping and social support on work and life stressors among police officers*. Journal of Criminal Justice, 31, 215.-226.
20. Pienaar, J., Rothmann, S., van de Vijver, F. J. R. (2007). *Occupational stress, personality traits, coping strategies, and suicide ideation in the South African police service*. Criminal Justice and Behaviour, 34(2), 246.-258.
21. Stephens, C., Pugmire, L. A. (2008). *Daily organisational hassles and uplifts as determinants of psychological and physical health in sample of New Zealand police*. International Journal of Police Science & Management, 10(2), 179.-191.

22. Swatt, M., Gibson, C. L., Piquero, N. L. (2007). *Exploring the utility of general strain theory in explaining problematic alcohol consumption by police officers*. Journal of Criminal Justice, 35, 596.-611.
23. Van Hasselt, V. B., Sheehan, D. C., Makcolm, A. S., Sellers, A. H., Baker, M. T., Couwels, J. (2008). *The law enforcement officer stress survey (LEOSS): evaluation of psychometric properties*. Behaviour Modification, 32(1), 133.-151.
24. Violanti, J. M. (2006). *The police: perspective on trauma and resiliency*. Traumatology, 12(3), 167.-169.
25. Wells, T., Colbert, S., Slate, R. N. (2006). *Gender matters: differences in state probation officer stress*. Journal of Contemporary Criminal Justice, 22(1), 63.-79.
26. Zhao, J. S., He, N., Lovrich, N. (2002). *Predicting five dimensions of police officer stress. Looking more deeply into organizational settings for sources of police stress*. Police Quarterly, 5(1), 43.-62.

Summary

Ivana Glavina, Joško Vukosav

Stress in Police Profession

This paper presents relation between stress and police work through several domains. Paper gives review of police stressors divided into next categories: stressors as result of nature of police work, interpersonal stressors, organization stressors and family stressors. Paper presents consequences of police stress, also divided into four categories: physical, psychological, social and organizational consequences. Researches showed negative influence of stress on psychological and physical health of police officers, their social life and that police organization itself is damaged because of stress of their employees. Results of researches that examined role of police officers sex showed that male and female officers experienced some different stressors, consequences of stress and that they use different coping mechanisms. Finally, paper gives review of police officers coping mechanisms, and unfortunately, many researches showed that police officers often use maladaptive coping mechanisms like alcohol use, emotional alienation from family and even dissociation.

Key words: police, stress, police stress, stress consequences, coping mechanisms.